

“Sünnet-İ Seniyyenin Ön Gördüğü “Ölçülü Motivasyon”

Adnan ARSLAN*

Öz

Belirlediğimiz ya da başarmak zorunda olduğumuz hedeflere ulaşmak için öncelikli olarak ihtiyaç duyduğumuz şeylerin başında motivasyon gelmektedir. Motivasyon, nesnelere ilk hareketi vermek için uygulanan harici kuvvete benzer bir şekilde kişileri belirli bir istikamete doğru harekete geçirmek ve davranış değişikliği sağlamak için dinamiklik veren ilk kuvvettir. Pek çok şeyde olduğu gibi herhangi bir gayeyi yakalamak için bireylere ilk hareketi veren bu şevkli halin de ifrat- tafriti vardır. Hedeflerini tutturmak için ister kendinden ister hariçten güçlü bir hareket olarak heyecan yakalamış kişilerin kapasitelerini zorlayacak bir surette yük almaları motivasyon halinin ifratıdır ki Hz. Peygamber (a.s.m.) bir hadisinde bu haleti “şirra” ile ifade etmiştir. Şevkli ve gayretli olma halinin aşırılığı yine aynı hadisin devamında “fetra” ile ifade edilen yorgunluktan uyuşuk ve isteksiz bir ruh halini netice verecektir. Bu makale bahse konu hadisi diğer benzer hadislerle birlikte “motivasyon” kavramı çerçevesinde ele alacaktır.

Anahtar Kelimeler: Şirra, fetret, hadis, motivasyon, itidal

“Balanced Motivation” That Sunnah is Predicting”

Abstract

Motivation is the beginning of the things we need to achieve the goals that we have determined or have to achieve. Motivation is the first force that gives dynamics to drive people to a certain direction and change behavior in a way similar to the external force applied to give the first movement to the objects. As in so many things, there is also an “ifrat” and “tafrit” in this fervent state that gives the first movement to individuals to achieve any purpose. It is a motivation for the people to take their loads in a way that will force them to take a strong action in order to achieve their goals. The Prophet (pbuh) in a hadith expressed that. The excessiveness of being strong and diligent will result in a lethargy and unwilling state of mind called “fetra” in the continuation of the same hadith. This article will discuss this hadith with other similar hadiths in the context of “undisturbed motivation.

Keywords: Shirra, fatrah, hadith, motivation

* Dr. Öğr. Üyesi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Temel İslam Bilimleri, Arap Dili ve Belâğati Ana Bilim Dalı, adnan.arslan@bilecik.edu.tr orcid.org/0000-0002-3989-6612
Asistant Professor, Bilecik Şeyh Edebali University, Faculty of Islamic Sciences, Division of Basic Islamic Sciences, Department of Arabic Language and Rhetoric, Bilecik, Turkey adnan.arslan@bilecik.edu.tr

GİRİŞ

Ortaokul ya da lise öğrencisine en çok hangi öğretmenini sevdiği sorulduğunda çoğu zaman verilen cevabın en başarılı olduğu dersi de yansıttığı görülür.¹ Aynı durumun üniversite eğitiminde de devam ettiğini söylemek doğru olur.² Lisansüstü eğitim hayalini kuran üniversite öğrencilerinin yüksek lisans ve doktora çalışması yapmak istediği alanların, çoğu kez kendilerine yakın hissettikleri ve verimli diyalog kurabildikleri öğretim üyelerinin ait olduğu anabilim dallarına tekabül ettiği bilinmektedir. Benzer bir etkileşimin Suudi Arabistan gibi körfez ülke vatandaşlarının turistik destinasyon olarak Türkiye’yi tercih etmelerinde geçerli olduğu söylenmektedir. Türk dizilerine gösterilen ilginin hayli yoğun olduğu körfez ülkelerinde dizileri takip eden kişiler dizi karakterlerine duydukları ilgiden dolayı Türkiye’ye özellikle de dizi çekimlerinin yapıldığı yörelere ziyaretlerde bulunmakta olduğu ifade edilmektedir.³

Kişinin davranışlarının yönünü, şiddetini ve kararlılığını belirleyen en önemli faktörlerden biri olan motivasyon⁴ biraz önce verilen iki örnekte olduğu gibi belirli bir davranışa yönelmemizde en güçlü muharrik unsurlardan biridir.⁵ Kimi zaman “sevgi”, kimi zaman da “korku” bireyleri bir amaca doğru motive edici unsur olmakla birlikte⁶ motivasyon sağlayan öğeler bunlarla sınırlı değildir. Fizyolojik, sosyolojik ve psikolojik güdülere açık her insan, kendisinde bulunan beşeri ihtiyaçların sevgiyle uyarılmakta ve bu ihtiyaçlarını karşılamak üzere harekete geçmektedir.

Ancak bu harekete geçişin (motivasyon) analizini yapanlar söz konusu “gelişim güdüsü” olduğunda, insandaki bu güdünün sonsuz ve asla doyuma ulaşmaz niteliğine vurgu yapmaktadır.

“Gelişim sürekli, az ya da çok ilerleyen ve yükselen bir devrim içindedir. Kişi elde ettikçe daha çok ister, bu nedenle bu tarz bir istek sonsuzdur ve asla doyuma ulaşmaz. Bu nedenle de teşvik, amaca yönelik davranış, hedeflenen nesne ve buna eşlik eden etkiler arasındaki genel ayırım da bu şekilde tamamen ortadan kalkmış

¹ Konu hakkında yapılmış nitel bir çalışma için bk. Veysel Dönmez, “Eğitim Ortamında Sevgi”, erişim: 28.03.2019

<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/88442>. Eğitim ve sevgi ilişkisi hakkında ayrıntı için bk. M. Emin Türkoğlu, Sezen Dinçel, Ramazan Cansoy, “Sevginin Eğitimdeki Gücü”, *IV. Uluslararası Türkiye Eğitim Araştırmaları Kongresi*, erişim: 28.03.2019

https://www.researchgate.net/publication/317179191_Sevginin_Egitimdeki_Gucu_Power_of_Love_in_Education; Fahri Kayadibi, “Sevgi Faktörünün Eğitim Verimliliği Üzerine Etkisi” erişim: 28.03.2019

<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/10117>

² Mehmet Akgün, Yüksek Öğretimde İdeal Öğretim Elemanı Nasıl Olmalıdır?, *Kayı Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi* 26 (Bahar 2016), 197-204.

³ Elif Nuroğlu, “Dizi Turizmi: Orta Doğu Ve Balkanlar’dan Gelen Turistlerin Türkiye’yi Ziyaret Kararında Türk Dizileri Ne Kadar Etkili?” erişim: 28.03.2019

https://www.researchgate.net/publication/261002399_Dizi_Turizmi_Orta_Dogu_Ve_Balkanlar'dan_Gelen_Turistlerin_Turkiye'yi_Ziyaret_Kararinda_Turk_Dizileri_Ne_Kadar_Etkili. Türk dizilerinin Arap kamuoyunun yurt dışı seyahat tercihi ile ilişkisi hakkında bk. A. Çağlar Deniz, “Gümüş Dizisinin Arap Kamuoyuna Etkileri Bir Sosyal Medya İncelemesi”, *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 3/1 (2010): 50-67.

⁴ Sırrı Akbaba, “Eğitimde Motivasyon”, *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13 (2006), 344. (343-361)

⁵ “Genel bir ifade ile bir veya birden çok insanı, belirli bir yöne (gaye ve amaca) doğru devamlı şekilde harekete geçirmek için yapılan çabaların toplamıdır.” Hüseyin Fazlı Ergül, “Motivasyon Ve Motivasyon Teknikleri”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 4/14 (Güz 2005), 69. (67-79).

⁶ Şaban Ali Düzgün, “Sevginin İstismarı Ve Sevgide Aşırılık (Kültler)”, *Kelam Araştırmaları* 9/2 (2011), 34. (19-40)

olur. Davranışın kendisi hedef durumundadır ve gelişimin hedefi ile gelişimi teşvik edeni birbirinden ayırmak olanaksızdır. İkisi de birbirinin aynıdır.”⁷

Buna göre maddi ya da manevi her türlü gelişimi ilgilendiren bir konuda güdülenmede hedef ile hedefe götüren davranış iç içe girmektedir. Bireyde amaç ile araç birbirine karışmış vaziyettedir; belirli bir hedefe motive edilmiş olmanın coşkusunun verdiği haz, hedefe ulaşmayı daha doğrusu hedefin ne olduğunu gölgede bıraktırmıştır. Başarmış olmanın mutluluğu bizzat motivasyonun da amacı olmuştur. Maslow’un de belirttiği gibi bu tür bir güdülenmenin doyuma ulaşması imkânsız olacağı için beşeri takati zorlayacak bir hal alacaktır. Araştırmamıza konu olan hadis, kanaatimizce bedeni potansiyelimizi zorlayacak, zihinsel ve ruhsal sağlığımızı olumsuz etkileyecek bu tür bir güdülenmeden Müslümanları sakındırmak istemektedir. Zira birazdan değinileceği gibi bu kabilden bir şevk ve coşku hali ister istemez yerini tam aksine rehavete, yorgunluk ve uyuşukluğa bırakacaktır. Eskilerin deyimi ile ifrat tefriti doğuracaktır.

“Şirra” Hadisinin Tahrici

İbn Hibbân’ın *Sahih*’inde geçen hadise göre Abdullah b. Amr’dan rivayeten Resûlullah (a.s.m.) şöyle buyurmuştur:

إِنَّ لِكُلِّ عَمَلٍ شِرَّةً وَلِكُلِّ شِرَّةٍ فَتْرَةٌ فَمَنْ كَانَتْ شِرَّتُهُ إِلَى سُنَّتِي فَقَدْ أَفْلَحَ وَمَنْ كَانَتْ فَتْرَتُهُ إِلَى غَيْرِ ذَلِكَ فَقَدْ هَلَكَ⁸

Hadis hakkında değerlendirmede bulunan İsmail Lütfi Çakan, hadis metnini şu şekilde çevirmiştir:

“Her amelin bir coşkusu, her coşkunun da bir gevşemesi vardır. Kimin (asıl) coşkusu sünnetimden yana olursa, o mutlaka kurtulmuştur. Kimin de istek, arzu ve rağbeti sünnet dışına yönelik olursa, o helâk olmuştur.”⁹

Oldukça isabetli olduğunu düşündüğümüz bu çevirinin Hz. Peygamber (a.s.m.)’ın “şirra” ve “fetra” kelimeleri ile kastettiği anlamı büyük ölçüde verdiği görülmektedir. Zira hadisi rivayet eden Abdullah b. Amr’ın ibadetleri yerine getirme konusundaki aşırılığa varan tutumları bu hadisin vüruduna sebep olmuştur. Dolayısıyla onun ibadet hususunda hem kendini hem de ailesini zor durumda bırakacak derecede ibadete düşkünlüğünü ifade eden “şirra” kelimesinin “coşku” ile ve beşeri takatin en sonunda yorularak istikameti kaybedip elini ibadetten çekme manasını ifade eden “fetra” sözcüğünün de “gevşeklik” ile karşılaşması çeviri açısından başarılı olmuştur denilebilir. Burada hadisin vüruduna neden olan hadiseyi aktarmak Hz. Peygamber (a.s.m.)’ın mezkûr hadisi ile esas mesajının ne olduğunu kavramaya yardımcı olacaktır. Ahmed b. Hanbel’in *Müsned*’inde hadisin vüruduna zemin hazırlayan hadise şöyledir:

Abdullah b. Amr’ dan şöyle aktarılmıştır: O Kureys’ten bir kadınla evlenmişti. Fakat bu kadına yanaşmıyordu. Namaz ve oruç onu meşgul ediyordu. Hz. Peygamber (a.s.m.)’e durum anlatıldı. Rasûlullâh (a.s.m.) ona şöyle buyurdu: Her ay üç gün oruç tut. Cevaben: Ben bundan daha fazlasını tutabilirim. Rasûlullâh (a.s.m.) ona: Bir gün tut diğer gün tutma dedi ve şöyle ekledi: Kur’an’ı ayda bir oku. Cevaben: Bundan daha fazlasını yapabilirim deyince bu sefer Rasûlullâh (a.s.m.) şöyle buyurdu: Her on beş günde bir oku. Cevaben: Ben bundan daha fazlasını yapabilirim deyince Rasûlullâh (a.s.m.): Her yedi günde bir oku dedi. Hatta Rasûlullâh (a.s.m.) her üç günde bir oku dedi.¹⁰

⁷ Abraham Maslow, *İnsan Olmanın Psikolojisi*, çev: Okhan Gündüz, (İstanbul: Kuraldışı, ty.), 39.

⁸ İbn Hibbân, *Sahih*, 1/187; Aynı hadisin diğer kaynakları için bk. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 11: 375; Bezzâr, *Müsned*, 6: 337; Beyhâkî, *Şuabu’l-inân*, 5: 391, Tahâvî, *Şerhu Müşkili’l-Âsâr*, 3: 268.

⁹ İsmail Lütfi Çakan, Coşkusu Sünnetten Yana Nesiller, erişim: 28.03.2019 <https://www.siherinebi.com/tr/coskusu-sunnetten-yana-nesiller>.

¹⁰ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, C: 11, 375. (Beirut: Muessesetur-risâle, 1998) tah: Şuayb Arnâvûd.

Bu diyalogun en nihayetinde Resûlullâh (a.s.m.) yukarıda geçen “şirra” hadisini kendisine söylemiştir. Abdullah b. Amr’ın hayatının ilerleyen yaşlarında Hz. Peygamber’in kendisine gösterdiği kolaylıklardan yeteri kadar faydalanmadığından ötürü pişmanlık duyduğunu ifade edilmektedir.¹¹ Anlaşılan İbn Amr, Hz. Peygamber’in sakındırdığı “şirra” psikolojisinin sonuçlarına yaşlılığında katlanmak zorunda kalmıştır.

Sakındırılan “Ölçsüz Motivasyon”

Bilindiği üzere her şeyin ifratı ve tefriti vardır ve insanoğlu genellikle aşırılığa meyyaldir.¹² Her hususta istikametli ve vasat yolu tutturabilmek takdire şayan bir hal olduğundan ötürü Kur’an’da Müslümanlar “vasat ümmet” sıfatı ile övülmüş¹³ ve pek çok hadis Müslümanları, teşvik edilen hususlarda aşırıya kaçılmamasının altını çizerek uyarılarda bulunmuştur. Temizlik,¹⁴ zühd,¹⁵ ibadete adanmışlık, yumuşak huyluluk¹⁶ ve tutumlu olmak¹⁷ gibi pek çok ahlaki erdem istikametsiz bir tutumla aşırılığa kurban edilmemesi hususunda uyarılar yapılmıştır. Cömertlik israfla, temizlik takıntıyla, zühd sorumsuzlukla, tevekkül tembellikle, tevazu zilletle, vakar kibirle, kanaat gayretsizlikle vs. karıştırılma ihtimali olan erdemlerdendir.

Kur’an’da imandan sonra en çok üzerinde durulan bir husus da ibadetlerdir. Müslümanların dünyevi meşgale ve hevâî eğlenceler peşinde yaratılış gayeleri olan ibadeti unutmamaları konusunda defaatle uyarılar yapılmış ve şiddetli tehditlerle ibadeti terk edenler ikaz edilmiştir. Ancak bu kez Müslümanların, ibadete yönelik yoğun teşvikleri aksi istikamette bir ölçsüzlüğe de kapı arayabilmektedir. İbadet için yaratılmış olmanın ve ibadetin uhrevi mükâfatlarına nail olmanın şevki ve coşkunluğu içerisinde ailevi ve milli sorumlulukların ihmal edilme riski hâsıl olmaktadır.

Buradan hareketle Müslümanın tüm varlığı ile uhrevi amellere dikkat kesilmişken dünyanın ahiret tarlası oluşunu sadece namaz ve oruç gibi ibadetlere münhasır sanması, beşeri ilişkilerinde ve dünyevi mesuliyetlerinde umursamaz bir tavır sergilemesi bir ölçsüzlüktür. Hz. Peygamber (a.s.m.)’in azim sevabı bulunan gece ibadetini dahi eşlerinin müsaadesini alarak yapmasındaki ince

¹¹ M. Yaşar Kandemir, "Abdullah b. Amr b. Âs", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/abdullah-b-amr-b-as> (28.03.2019).

¹² Ahmet Önkal, “İslam Tarihçiliğinde Tarafsızlık Problemi”, *Marife*, 5/1 (Bahar 2005), 257. (257-269)

¹³ Bakara, 2/143.

¹⁴ Rahmet Peygamberi (a.s.m.) ümmetinden bazı kimselerin abdest konusunda vesveseye maruz kalacağını bildirerek onları temizlik hususunda aşırıya gitmemeleri yönünde sakındırmıştır. “*Kim abdest azalarını üçten fazla yıkarsa kötü etmiş veya haddi aşmış veya zulmetmiş olur.*” buyurarak insan psikolojisinin takıntılara eğilimli yönüne karşı tedbir almak istemiştir. İbn Mâce, *Tahâret*, 48. Özellikle temizlik konusunda aşırılıklara karşı Hz. Peygamberin (a.s.m.) yaklaşımı konusunda bkz: Adem Dölek, “Hadisler Işığında Temizlik ve İbadet Konularındaki Vesveseler ve Tedavi Yolları”, *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 4/4 (2004).

¹⁵ Hz. Peygamber zengin ve güçlü olmayı övmüş ve çalışmayı terk ederek başkalarının eline muhtaç olacak derecede bir fakirliği asla tavsiye etmemiştir. Buhari, *Cihad*, 37. Genel olarak “terk-i dünya” olarak anlaşılan zühdün Sünnete göre nasıl anlaşılması hakkında ayrıntı için bkz: Kadir Özköse, “Zühd Ve Sûfilerin Zühde Yükledikleri Anlam Tasavvufta Dünyevileşmeye Tepkisel Yaklaşım”, erişim: 01.01.2019 <http://eskidergi.cumhuriyet.edu.tr/makale/338.pdf>.

¹⁶ Hz. Peygambere (a.s.m.) medhiyesi bulunan Nâbigatu’l- Ca’dî’nin “Bulandığı zaman safvetini koruyacak muhafızları yoksa hilmde hayır yoktur.” mealindeki şiirine karşılık Hz. Peygamber (a.s.m.): “Allah senin ağzını bozmasın.” diyerek onu takdir etmiştir. Seâlebi, *Tahsinu’l-kubhi ve takbîhu’l-husn, tah: Şâkir el-Âşûr*, 1. Baskı, (Irak, İhyâu’t-turâsi’l-İslâmî, 1981), 98.

¹⁷ Âdem Dölek, tutumlu olma duygusunun ahireti kazanma gayesi için ebedi bir yatırıma motive etmesi bakımından güzel bir ahlak olacağını yoksa cimrilige dönüşebileceğini ifade etmektedir. Adem Dölek, “Sünnet Işığında Cimrilik Hastalığı ve Tedâvî Yolları”, *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 4/2 (2004): 95-128.

sırdan gaflet etmektir. Sosyal ilişkilerinin içerisinde, ailevi hukukunun ifasında ve kamu yararına bir zanaatın, mesleğin ustalıkla icrasında sevaba medar pek çok faziletin tecelli ettiğiinden bihaber davranmaktır. En hayırlı insanlar olan enbiyanın ekseriyetle bir zanaata sahip oluşlarını ve ümmetlerinden bigâne ve münzevi değil, onlarla her daim hemhal ve hasbihal içinde kalışlarındaki hikmeti kavrayamamaktır. Hülâsa Kur'ân ve Sünnet'in dünya-ahiret muvazenesinde riayet ettiği dengeyi dünya aleyhine bozmaktır. Hz. Peygamber (a.s.m.)'ın sahâbîsi Abdullah b. Amr ile olan diyalogunun bu "dünya-ahiret" dengesini göstermesi açısından çarpıcı bir örnek olduğu görünmektedir.

SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Hz. peygamber (a.s.m.) ibadet etme konusunda aşırı hırslı olduğunu gördüğü bir sahabesine karşı bu tavrının tam aksine nihayetinde gevşekliğe neden olduğunu ve Sünneti üzere yaşamının aşırılıklardan uzak olmakla mümkün olduğunu ifade etmiştir. Kanaatimizce Resûlullâhın (a.s.m.) bu tavsiyesinde insan psikolojisinin derinliklerine vakıf nebevî bir ferasetin ipuçları bulunmaktadır. Zira modern psikoloji araştırmalarının ulaştığı bir bulgunun bu hadiste nüvesinin bulunduğunu söylemek mümkündür. Birey gelişme güdüsü içerisinde bir hedefe yönelik kazanmış olduğu motivasyon zamanla amacından saparak bizzat kendisi amaç olmakta ve ölçüsüz bir vaziyete dönüşmektedir. Ölçüsü bulunmayan ve bir kalıpla sınırlandırılmayan motivasyon zaman içerisinde ibadet gibi konularda aşırılığa kayabilmektedir. Şahsi, ailevi ve milli sorumlulukların zararına ifa edilen bir ibadetin Sünnet'in öngördüğü ve onay verdiği bir kulluk olmadığı izahından varestedir. Nitekim Hz. Peygamber (a.s.m.) bu tür bir ibadet anlayışını doğru bulmadığını "Ben de evlenirim, yerim, uyurum vs." ifadesiyle açıkça vurgulamıştır. Dolayısıyla kanaatimizce araştırmamıza konu olan hadis, ibadet konusunda ölçüsüz bir şeklilik haline karşı uyarıda bulunmaktadır. Böyle zabt altına alınmamış bir coşkulu havanın etkisinde kalmanın, nihayet kertede "rehavete kapılıp tembelliğe düşme" gibi olumsuz davranışları sonuç vermesi kaçınılmazdır. Ölçüsüz motivasyon olan "şirra" akabinde hadisin uyardığı "fetra" halinin, münferiden araştırılması gereken bir duygu durum bozukluğu olabileceği kanaatimizdir.

KAYNAKÇA

Ahmed b. Hanbel. *Müsned*. tah: Şuayb Arnavûd. Beyrut: Muessesetur-risâle, 1998.

Akbaba, Sırrı. "Eğitimde Motivasyon". *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi* 13 (2006): 343-361.

Akgün, Mehmet. Yüksek Öğretimde İdeal Öğretim Elemanı Nasıl Olmalıdır?. *Kaygı Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi* 26 (Bahar 2016): 197-204.

Beyhâkî, Ebû Bekr Ahmed b. Huseyn. *el-Câmi' li'shuabi'l-îmân*. Riyad, Mektebetu'r-ruşd, 2003.

Bezzâr, Ebû Bekr Ahmed b. Ömer b. Abdülhâlık. *el-Bahru'z-zehâr*, tah: Mahfûzzurrahmân Zeynullâh. Medine: Mektebetu'l-ulûmi ve'l-hikem, 1994.

Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl. *Sahîhû'l-Buhârî*. Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 2002.

Deniz, A. Çağlar. "Gümüş Dizisinin Arap Kamuoyuna Etkileri Bir Sosyal Medya İncelemesi". *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 3/1 (2010): 50-67.

Dölek, Adem. "Sünnet Işığında Cimrilik Hastalığı ve Tedâvî Yolları". *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 4/2 (2004): 95-128.

Dölek, Adem. "Hadisler Işığında Temizlik ve İbadet Konularındaki Vesveseler ve Tedavi Yolları". *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 4/4 (2004).

Dönmez, Veysel. "Eğitim Ortamında Sevgi". erişim: 28.03.2019
<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/88442>.

Düzgün, Şaban Ali. “Sevginin İstismarı Ve Sevgide Aşırılık (Kültler)”. *Kelam Araştırmaları* 9/2 (2011): 19-40.

İbn Hibbân. *Sahih*. tah: Şuayb el-Arnâvûd, Beyrut: Müessesetu’r-risale, 1993.

İbn Hanbel, Ahmed, *Müsnedu Ahmed b. Hanbel*. tah: Şuayb Arnâvûtî, Âdil Mürşid, 1. Baskı, Müessesetu’r-risâle, Beyrut, 1998.

Kayadibi, Fahri. “Sevgi Faktörünün Eğitim Verimliliği Üzerine Etkisi”. erişim: 28.03.2019 <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/10117>

Maslow, Abraham, *İnsan Olmanın Psikolojisi*. çev: Okhan Gündüz, İstanbul: Kuraldışı, ty.

Nuroğlu, Elif. “Dizi Turizmi: Orta Doğu Ve Balkanlar’dan Gelen Turistlerin Türkiye’yi Ziyaret Kararında Türk Dizileri Ne Kadar Etkili?”. erişim: 28.03.2019 https://www.researchgate.net/publication/261002399_Dizi_Turizmi_Orta_Dogu_Ve_Balkanlar'dan_Gelen_Turistlerin_Turkiye'yi_Ziyaret_Kararinda_Turk_Dizileri_Ne_Kadar_Etkili

Önkâl, Ahmet. “İslam Tarihçiliğinde Tarafsızlık Problemi”. *Marife* 5/1 (Bahar 2005): 257-269.

Özköse, Kadir. “Zühd Ve Sûfîlerin Zühde Yükledikleri Anlam Tasavvufta Dünyevileşmeye Tepkisel Yaklaşım”, erişim: 01.01.2019 <http://eskidergi.cumhuriyet.edu.tr/makale/338.pdf>.

Seâlebi, Ebû Mansûr. *Tahsînu’l-kubhi ve takbîhu’l-husn*. tah: Şâkir el-Âşûr, 1. Baskı, Irak: İhyâu’t-turâsi’l-İslâmî, 1988.

Tahâvî, Ebû Ca’fer Ahmed b. Muhammed b. Selâme. *Şerhu muşkili’l-âsâr*. Beyrut: Müessesetu’r-risâle, 1994.

Türkoğlu, M. Emin- Dinçel, Sezen, Cansoy, Ramazan. “Sevginin Eğitimdeki Gücü”. *IV. Uluslararası Türkiye Eğitim Araştırmaları Kongresi*. erişim: 28.03.2019 https://www.researchgate.net/publication/317179191_Sevginin_Egitimdeki_Gucu_Power_of_Love_in_Education